

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการส่งออกของสาขาการผลิต การเกษตรตั้งแต่ปี 2518-2533 โดยอาศัยแบบจำลองปัจจัยการผลิต-ผลผลิตนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้คือ

1. การวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยการผลิต การกระจายของผลผลิต สัดส่วนการพึ่งพาของสาขาการผลิตการเกษตรต่ออุปสงค์ขั้นสุดท้าย จากผลการวิเคราะห์พบว่า สาขาการผลิตรวมทั้งหมดมีการเน้นใช้ปัจจัยการผลิตขั้นกลางเพิ่มสูงขึ้นจาก 0.4396 ในปี 2518 เป็น 0.5176 ในปี 2533 โดยสาขาการผลิตการเกษตรส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ปัจจัยการผลิตขั้นกลางรวมสูงขึ้น สำหรับสาขาการผลิตที่มีการแปรรูปทางการเกษตรจะมีค่าสัมประสิทธิ์ปัจจัยการผลิตรวมสูงกว่าสาขาการผลิตเกษตรขั้นปฐม หากพิจารณาด้านการกระจายของผลผลิต สาขาการผลิตการเกษตรขั้นปฐมที่มีแนวโน้มค่าอัตราความต้องการสินค้าขั้นกลางสูงขึ้นหรือถูกนำไปใช้เป็นปัจจัยการผลิตของสาขาการผลิตอื่นมากขึ้นได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่ว มะพร้าว และพืชเส้นใย หากพิจารณาโครงสร้างการพึ่งพาของสาขาการผลิตที่มีต่อความต้องการขั้นสุดท้ายที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ การอุปโภคบริโภคจากภาคเอกชน และการส่งออก ปรากฏว่าสาขาการผลิตการเกษตรส่วนใหญ่มีสัดส่วนการพึ่งพาการอุปโภคบริโภคสูง แต่ก็มีแนวโน้มที่ลดลง ยกเว้นเพียงสาขาการผลิตจำพวกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง อ้อย และพืชไร่อื่นๆ สำหรับสาขาการผลิตการเกษตรที่พึ่งพาการส่งออกสูงได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง ถั่ว อ้อย พืชเส้นใย กาแฟ ชา การเลี้ยงไหม ผักผลไม้กระป๋องและแปรรูป อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง น้ำตาล ยางแผ่นดิบรมควัน และผลิตภัณฑ์บางอย่างอื่นๆ แสดงให้เห็นว่ามูลค่าผลผลิตของสาขาการผลิตเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดจากการกระตุ้นการส่งออก

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดการขยายตัวของมูลค่าผลผลิตในภาคเกษตร โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ปี 2518-2523 ปี 2523-2528 และ ปี 2528-2533 จะเห็นได้ว่าการขยายตัวในช่วงปี 2518-2523 ซึ่งอยู่ในระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 และ 4 นั้น เป็นช่วงที่สาขาการผลิตการเกษตรมีการขยายตัวสูงที่สุด โดยปัจจัยสำคัญในการกำหนดการขยาย

ตัวของผลผลิตเป็นผลมาจากการขยายตัวของอุปสงค์ภายในประเทศ และอุปสงค์การส่งออก จากนั้นมาในช่วงปี 2523-2528 อัตราการขยายตัวของสาขาการผลิตการเกษตรส่วนใหญ่เริ่มลดลง อย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะสาขาพืช ซึ่งเป็นสาขาการส่งออกที่สำคัญ และในช่วงที่สามคือ ช่วงปี 2528-2533 อัตราการขยายตัวของผลผลิตเริ่มสูงขึ้น โดยสาขาการผลิตปศุสัตว์และประมงทะเล มีอัตราความเจริญเติบโตสูงขึ้นมาก เป็นไปตามนโยบายการปรับโครงสร้างในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และ 6 ที่เน้นการกระจายการผลิตไปยังสาขาการผลิตอื่นนอกเหนือจากข้าว ส่วนสาขาป่าไม้มีอัตราความเจริญเติบโตลดลงเนื่องมาจากการปิดป่าสัมปทานในปี 2532 ทั้งนี้หากวิเคราะห์ในรายสาขาการผลิตการเกษตรส่งออกที่สำคัญ พบว่า อาหารทะเลกระป๋อง และน้ำตาลมีแนวโน้มอัตราความเจริญเติบโตที่สูงขึ้นมาโดยตลอด 3 ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ส่วนข้าวสารมีอัตราความเจริญเติบโตที่ลดลง อันเป็นผลจากการขยายตัวการส่งออกที่ลดลง ขณะที่สาขาการผลิตอื่นมีการขยายตัวไม่สม่ำเสมอ

3. ค่าตัวทวีคูณของแต่ละส่วนอุปสงค์ขั้นสุดท้ายที่มีต่อผลผลิตในภาพรวมของทั้งระบบเศรษฐกิจ พบว่า ค่าตัวทวีคูณของอุปสงค์การส่งออกมีความสำคัญที่สุดต่อโครงสร้างการผลิตของไทย โดยในปี 2533 มีค่าเท่ากับ 1.7214 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าตัวทวีคูณของอุปสงค์รวมในสาขาการผลิตการเกษตรพบว่า มีแนวโน้มที่ลดลง นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์รวมจะก่อให้เกิดผลผลิตในภาคเกษตรลดลง โดยในปี 2533 สาขาการผลิตการเกษตรที่มีค่าตัวทวีคูณของอุปสงค์รวมสูงกว่า 0.01 ได้แก่ ข้าวเปลือก ประมงทะเล เหมืองแร่ การฆ่าสัตว์ อาหารทะเลกระป๋อง ข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และน้ำตาล แสดงให้เห็นว่าสาขาการผลิตการเกษตรเหล่านี้ยังคงมีความสำคัญเมื่อเทียบกับโครงสร้างการผลิตรวม

4. การวิเคราะห์ค่าดัชนีเชื่อมโยงของผลผลิตไปข้างหน้าและข้างหลัง โดยอาศัยทฤษฎีความเจริญเติบโตแบบไม่สมดุลของ Hirschman ที่ให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อเนื่องด้านหลังมากกว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในปี 2533 จึงสรุปได้ว่า สาขาการผลิตการเกษตรที่มีผลกระทบต่อเนื่องด้านหน้าและด้านหลังสูงได้แก่ สาขาการผลิตปศุสัตว์ สัตว์ปีก เนื้อสัตว์ น้ำมันมะพร้าว ข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง แป้ง ขนมอบ้าง น้ำตาล และอาหารสัตว์ โดยสาขาการผลิตปศุสัตว์ เนื้อสัตว์ ข้าวสาร แป้งขนมอบ้าง และอาหารสัตว์เป็นสาขาที่มีแนวโน้มค่าดัชนีเชื่อมโยงสูงทั้งด้านหน้าและด้านหลังตั้งแต่ช่วงปี 2518-2533

จากผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตการเกษตรข้างต้น พอสรุปได้ว่า สาขาการผลิตการเกษตรที่มีความสำคัญมาโดยตลอดทั้งในแง่ของโครงสร้างปัจจัยการผลิต การกระจายของผลผลิต ผลการขยายตัวจากการกระตุ้นของอุปสงค์ขั้นสุดท้าย และผลกระทบ

ต่อเนื่องที่มีต่อสาขาการผลิตอื่น ได้แก่ ข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และน้ำตาล ถึงแม้ว่าในช่วงปี 2518-2533 สาขาการผลิตข้าวสารจะมีอัตราการขยายตัวที่ลดลง อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของการส่งออกที่ลดลง แต่สาขาการผลิตเหล่านี้ยังคงมีศักยภาพในการส่งออกที่สูงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลงานวิจัยกองเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดให้สาขาการผลิตเหล่านี้อยู่ในกลุ่มสินค้าที่มีความได้เปรียบในการเปิดตลาดสินค้าเกษตรตามข้อตกลงของแกตต์ ดังนั้นแนวโน้มอัตราการขยายตัวในการส่งออกจะต้องเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงขึ้นอย่างน้อยสอดคล้องกับที่ประมาณการของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้นำมาใช้ในการศึกษารังนี้โดยสาขาการผลิตเหล่านี้มีอัตราการขยายตัวของการส่งออกเท่ากับร้อยละ 10 ร้อยละ 10.4 และ ร้อยละ 9 ตามลำดับ ทั้งเพื่อนำไปพยากรณ์มูลค่าผลผลิตของสาขาการผลิตการเกษตรที่สำคัญ โดยนำผลการวิเคราะห์ไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายการขยายตัวที่วัดโดยมูลค่าเพิ่ม และปริมาณเป้าหมายของผลผลิต ซึ่งในด้านเป้าหมายผลผลิตนี้จะวิเคราะห์เพียงสาขาการผลิตข้าวเปลือกที่รวมข้าวเหนียว และนาปรัง เพราะมีค่าตลาดเคลื่อนจากการพยากรณ์น้อยที่สุด และผลก็คือปริมาณผลผลิตจากการวิเคราะห์ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้นเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายทางเลือกของการเพิ่มขีดความสามารถของการแข่งขันซึ่งเป็นทางเลือกมีการกำหนดเป้าหมายผลผลิตสูงกว่าทางเลือกอื่นๆ

ผลการวิเคราะห์หากเปรียบเทียบอัตราการขยายตัวที่วัดโดยมูลค่าเพิ่มของสาขาการผลิตข้าวเปลือก มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา และประมง กับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เพื่อดูความสอดคล้องระหว่างผลการวิเคราะห์จากโครงสร้างตารางบัญชีการผลิตและผลผลิต กับเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ผลปรากฏว่าข้าวเปลือก มันสำปะหลัง และยางพารามีอัตราการขยายตัวที่สูงกว่าเป้าหมาย แสดงว่าแนวโน้มของอุปสงค์การส่งออกข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังและยางแผ่นดิบรวมกันจะกระตุ้นผลผลิตในสาขาการผลิตเหล่านี้ให้มีการขยายตัวสูง ส่วนสาขาอ้อยมีอัตราการขยายตัวที่ใกล้เคียงกับเป้าหมาย และสาขาการผลิตประมงทะเล ประมงน้ำจืด มีอัตราการขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายโดยเฉพาะในสาขาประมงทะเลที่มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยในช่วงปี 2540-2544 เท่ากับร้อยละ 2.76 ดังนั้นในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 4.00 ได้นั้น จะต้องมีการขยายการส่งออก โดยขยายการทำประมงน้ำลึก และการประมงชายฝั่ง ทั้งนี้จะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้ถึงแม้ว่า ประมงทะเลจะมีแนวโน้มอัตราการขยายตัวที่ต่ำกว่าสาขาการผลิตอื่น แต่สาขาประมงทะเลมีความสำคัญในแง่ของการมีผลกระทบด้านการจ้างงานสูง ซึ่งสาขาการผลิตอาหารทะเลกระป๋องและประมงทะเล มีค่าตัวทวีคูณของการส่งออกต่อการจ้างงานสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ นั้นแสดงว่า การกระตุ้นการส่งออก

รวมจะก่อให้เกิดการจ้างแรงงานสูงขึ้น ส่วนสาขาการผลิตอื่นที่มีค่าตัวทวีคูณที่ต้องการจ้างงาน
รองลงมา ได้แก่ เหมืองแร่ อ้อย น้ำตาล มันสำปะหลัง ข้าวเปลือก ข้าวสาร และผลิตภัณฑ์
มันสำปะหลัง

ดังนั้นจึงพอสรุปแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ได้จากผลการวิเคราะห์ โดยอาศัย
หลักการเลือกสาขาการผลิตการเกษตรที่มีผลกระทบต่อเมืองสูง เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการ
พัฒนาตามลำดับความสำคัญดังนี้คือ สาขาการผลิตที่มีผลกระทบต่อเมืองสูงทั้งด้านหน้าและ
ด้านหลังได้แก่สาขาการผลิตในกลุ่มการแปรรูปพืชหลักที่สำคัญคือข้าวสาร ผลิตภัณฑ์มัน
สำปะหลัง น้ำตาล น้ำมันมะพร้าว แป้ง ขนมัน และสาขาการผลิตด้านปศุสัตว์ สัตว์ปีก เนื้อ
สัตว์ ทั้งนี้สาขาการผลิตข้าว ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และน้ำตาล จัดเป็นสาขาการผลิตที่
มีศักยภาพอยู่แล้ว ในขณะที่ปศุสัตว์ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน จะส่งผลเชื่อมโยงไปข้างหลัง
สูงได้แก่ อาหารสัตว์ และพืชไร่เลี้ยงสัตว์ เช่น ข้าวโพด ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และ 6
นอกจากนี้สาขาการผลิตที่ควรส่งเสริมรองลงมาคือ สาขาการผลิตอุตสาหกรรมเกษตรแปรร
รูปได้แก่เนื้อกระป๋อง อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ผักผลไม้กระป๋องและแปรรูป เนื่องจาก
สาขาการผลิตเหล่านี้มีผลกระทบต่อเมืองด้านหลังสูง นอกจากนี้สาขาการผลิตผัก และผลไม้ก็มี
แนวโน้มขยายตัวสูงขึ้นโดยดูจากอัตราการขยายตัวที่พยากรณ์โดยวัดจากมูลค่าเพิ่มมีค่าเฉลี่ย
เท่ากับ 7.02 และ 7.04 ซึ่งเป็นอัตราการขยายตัวที่สูงมาก นอกจากนี้สาขาการผลิตประมง
ซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญสูงขึ้นในระยะหลัง แต่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ที่ผ่าน
มา สาขาการผลิตประมงมีอัตราการขยายตัวที่ต่ำกว่าเป้าหมาย และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8
ได้กำหนดอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 4.00 ซึ่งไม่สอดคล้องกับอัตราการขยายตัวตาม
โครงสร้างปัจจัยการผลิตและผลผลิต ดังนั้นหากจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะต้องเป็นไป
ตามนโยบายการพัฒนาที่มีอยู่ คือ มีการเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การขยายการ
ประมงสู่ทะเลหลวง มีการวิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์น้ำ และมีการจัดระบบฟาร์มโดยไม่
กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2 ข้อเสนอแนะ

1. การวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตการเกษตรมีข้อจำกัดในเรื่องการแบ่งสาขาการผลิต 2 ประการดังนี้คือ

1.1 การแบ่งสาขาการผลิตที่กำหนดไว้ในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตในบางสาขามีการรวมรายสินค้าไว้มากเกินไป เช่น สาขาการผลิตอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ซึ่งได้รวมอาหารทะเลแช่แข็งไว้ด้วย ทำให้ไม่สามารถทำการวิเคราะห์ในรายละเอียดของสินค้าที่สำคัญได้แก่ กุ้งแช่แข็งและอาหารทะเลกระป๋อง ซึ่งสินค้านี้จัดเป็นรายการสินค้าส่งออกที่สำคัญ และที่ผ่านมามีอัตราการขายตัวของการส่งออกของทั้งสองรายการมีแนวโน้มที่แตกต่างกัน ดังนั้นหากมีการจัดแบ่งกลุ่มรายสาขาการผลิตที่สำคัญแยกออกจากกัน ก็จะทำให้ผลการวิเคราะห์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.2 การแบ่งสาขาการผลิตของตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตกับการแบ่งสาขาการผลิตในข้อมูลรายได้ประชาชาติ ไม่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกันได้ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นเพราะในบัญชีรายได้ประชาชาติรวมรายสาขามากกว่าในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต เช่น ข้อมูลการอุปโภคบริโภคจากภาคเอกชนต่อสาขาการเกษตรที่กำหนดในรายได้ประชาชาติ จะอยู่ในหมวดของอาหารซึ่งแบ่งออกเป็นรายการหลักสำคัญๆ ได้แก่ ข้าว เนื้อสัตว์ ผักและผลไม้ น้ำตาลและอาหารขบเคี้ยว และอาหารทะเล เป็นต้น ดังนั้นในการที่จะปรับข้อมูลในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตโดยใช้ข้อมูลรายได้ประชาชาติซึ่งเป็นข้อมูลรายปีจึงทำได้ไม่สอดคล้องเท่าที่ควร ฉะนั้นหากมีการปรับการแบ่งสาขาการผลิตในข้อมูลรายได้ประชาชาติและตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตให้มีความสอดคล้องกันมากยิ่งขึ้น ก็จะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์อย่างมาก

2. การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดตัวแทน (proxy) ที่สำคัญ 2 อย่างคือ การกำหนดอุปสงค์ในการอุปโภคบริโภคจากภาคเอกชน และการส่งออกเป็นตัวแทนของอุปสงค์รวม และกำหนดค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มคงที่ (value added coefficient) ในแต่ละสาขาการผลิตของปี 2533 เป็นฐานในการคำนวณอัตราการขยายตัวของปีอื่นๆ โดยถือว่าเป็นตัวแทนที่มีความสำคัญในการวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตไม่เปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตามต้องระมัดระวังด้วยว่าตัวแทนดังกล่าวอาจไม่สามารถอธิบายถึงผลการวิเคราะห์ได้ถูกต้องทั้งหมด ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป หากมีการปรับค่าต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ก็จะทำให้ผลการวิเคราะห์มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น